

Voor gemeente en lokaal belang? De verwevenheid van het lokale en regionale niveau in Brussel via de cumulatie van mandaten (1989-2004)¹

Joost VAESSEN

Wetenschappelijk medewerker, Vakgroep Geschiedenis, Vrije Universiteit Brussel

1. Inleiding

“Zonder een degelijke kennis van de wijze waarop de gemeentelijke ‘onderbouw’ in elkaar zit, functioneert, evolueert en zich verhoudt tot de ‘hogere’ overheden, is het bijzonder moeilijk een diepgaande analyse van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest te maken”, zo merkt Els Witte terecht op.² De maatschappelijke en politieke achting die de gemeenten in België genieten, maken het belang van het lokale niveau duidelijk. Een lokaal mandaat zou volgens A. Mughan bijna een voorwaarde zijn voor een politieke carrière op het nationale niveau. Het recht op een dubbel mandaat zorgde er voor dat veel volksvertegenwoordigers hun lokaal mandaat behielden “[...] because its serves both as a continuïng political base and as a means of enhancing their power and influence in Brussels, especially if they come from the larger communes”.³ Het onderzoek naar lokale politieke elites dat tot nog toe in België gevoerd werd, richtte zich voornamelijk op het profiel van de mandatarissen.⁴ Bovendien gaat het doorgaans om “horizontale” studies, waarbij de interactie tussen beleidsniveaus maar zelden aan bod komt.⁵ De Brusselse situatie valt daarbij nog eens gemakkelijk tussen de Vlaamse en de Waalse stoel.

1. Met dank aan Prof. dr. Els Witte, dra. Magaly Rodriguez en vier anonieme beoordelaars van *Res Publica* voor hun opmerkingen op een eerdere versie van deze bijdrage.
2. WITTE, E., Inleiding, in E. WITTE (e.a.) (eds.), *De Brusselse gemeenten en het Brussels model*. Brussel: Larcier, 2003, p. 7.
3. MUGHAN, A., Belgium: all periphery and no centre? in Y. MENY & V. WRIGHT (eds.), *Centre-periphery relations in Western-Europe*. London: Allen&Unwin, 1985, p. 280.
4. Zie REYNAERT, H., *Lokale politici in Vlaanderen 1946-1994*, Brugge: Vanden Broele, 2004. DELWIT, P., The local political elite in the Brussels Region: a changing environment and new elites?, (pp. 343-372) in H. REYNAERT, K. STEYVERS, P. DELWIT & J.B. PILET (eds.), *Revolution or renovation? Reforming local politics in Europe*. Brugge: Vanden Broele, 2005.
5. Een uitzondering hierop vormt de bijdrage van Stefaan Fiers omtrent de carrièrepatronen van Belgische parlementsleden: FIERS, S., Carrièrepatronen van Belgische parlementsleden in een multi-level omgeving (1979-99), *Res Publica*, 1, 2001, pp. 171-192.

De verwevenheid van het lokale en regionale niveau in Brussel

De verhouding tussen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de Brusselse gemeenten vormt een bijzonder onderdeel van de bestaande politieke constellatie. Wat maakt de Brusselse situatie zo uniek? Eerst en vooral is er het tweetalig statuut van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest; ook de gemeenten zijn aan taalwetten en -akkoorden zijn. Eén van de politieke gevolgen hiervan is meer kartelvorming dan het geval is in Vlaanderen en Wallonië. Het Brusselse partijpolitieke landschap wordt ook gekenmerkt door een grote versplintering, waardoor er grote veranderingen in de machtsverhoudingen kunnen optreden.⁶ Op institutioneel niveau valt het aantal instellingen op. De 19 Brusselse gemeenten⁷ zijn aan de schaalvergrotingsoperatie (fusie van de gemeenten) van 1976 ontsnapt en oefenen eveneens verschillende "grootstedelijke" bevoegdheden uit. De Belgische (en Brusselse) lokale bestuurders wordt traditioneel veel macht toegeschreven.⁸ De verhoudingen tussen centrale en lokale besturen worden doorgaans benaderd via het conceptueel kader dat E.C. Page en M.J. Goldsmith uitwerkten.⁹ België wordt ondergebracht in de zgn. "Franco-groep", die naast Frankrijk ook verschillende Zuid-Europese landen omvat. Ze worden gekenmerkt door een hoge mate van (centrale) voogdij over de lokale besturen, maar daar tegenover staat een grote "politieke verwevenheid".¹⁰ De cumulatie van mandaten typeert die vervlechting. De dubbelmandaten hebben wel voor heel wat debat gezorgd: "On le justifie au nom de l'expérience qu'il procure à ceux qui le pratiquent ou de l'efficacité qu'il permet d'obtenir; on le condamne au contraire en dénonçant la concentration du pouvoir qu'il réalise au profit d'élites politiques restreintes".¹¹ De banden tussen nationale en lokale beleidsmakers zijn in dit systeem belangrijk om het besluitvormingsproces te beïnvloeden. "Close political linkages between national and local government do, in fact, appear to produce opportunities for local offi-

6. DESCHOUWER, K. & BUELENS, J., De gemeenten en de lokale politiek in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, *Res Publica*, 1, 1997, p. 89.
7. Die gemeenten zijn: Anderlecht, Oudergem, St-Agatha-Berchem, Brussel-Stad, Etterbeek, Evere, Vorst, Ganshoren, Elsene, Jette, Koekelberg, Molenbeek, St-Gillis, St-Joost, Schaarbeek, Ukkel, Watermaal-Bosvoorde, St-Lambrechts-Woluwe en St-Pieters-Woluwe. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest telde op 1 januari 2004 999.899 inwoners. De demografische verdeling van de bevolking is zeer divers, zowel op het vlak van het inwonersaantal als op het vlak van de bevolkingsdichtheid (zie tabel 5 voor de bewonersaantallen per gemeente). Ook op socio-economisch vlak waren er grote verschillen tussen de Brusselse gemeenten. Grof gesteld hebben de gemeenten van de zogenaamde "eerste gordel" (rond Brussel-Stad) de meeste financiële problemen; de rijkere gemeenten situeren zich in de "tweede gordel" (met de nadruk op de zuidoostelijke gemeenten van het gewest).
8. DELCAMP, A., *Les institutions de Bruxelles*. Brussel: Bruylant, 1993, p. 165.
9. PAGE, E.C. en GOLDSMITH, M.J., Centre and locality: functions, access and discretion, in E.C. PAGE & M.J. GOLDSMITH (eds.), *Central and local government relations. A comparative analysis of West European unitary states*. London, Sage, 1987, p. 1-8.
10. PAGE, E.C. en GOLDSMITH, M.J., *a.w.*, p. 7-8.
11. HESSE, J.J. en SHARPE, L.J., Local government in international perspective. Some comparative observations. in J.J. HESSE (ed.), *Local government and urban affairs in international perspective*, Baden-Baden, Nomos, 1991, pp. 605-606.
11. MENY, Y., Le cumul des mandats ou l'impossible séparation des pouvoirs?, *Pouvoirs: Revue française d'études constitutionnelles et politiques*, 1993, n° 63, p. 129.

Joost Vaesen

ciala to influence policies that affect them in national decision making areas”, stelt Edward Page terecht.¹² Er wordt doorgaans een onderscheid gemaakt tussen twee manieren van “toegang” van de lokale besturen tot de “hogere overheden”. De directe vorm van toegang heeft betrekking op de bilaterale verhoudingen tussen “nationale” politici en mandatarissen op het lokale niveau; de indirecte vorm gaat over het lobbywerk van de lokale besturen (collectief via drukingsgroepen). De indirecte toegang van een lokaal bestuur tot het “centrum” verloopt echter minder frequent, terwijl de mogelijkheid van gemeentebesturen om individuele voorkeuren door te geven door de gemeenschappelijke actievorm ook minder evident is. Vandaar dat een directe toegang via persoonlijke ontmoetingen tussen lokale en centrale politici het voordeel biedt van een “bevoorrechte” relatie: de toegang is immers individueel en frequent. Deze persoonlijke contacten kunnen tot stand komen via persoonlijke ontmoetingen, waarbij de (politieke) achtergrond van de mandataris en/of de cumulatie van mandaten van belang zijn.¹³ Aan de ene zijde speelt hierbij de “partij-integratie” van de politici en hun carrièrepatroon een rol. Verschillende studies richtten zich op de opkomst van gewesten en de centrifugale en centripetale tendensen (de mate waarin politici respectievelijk van het nationale/federale naar het gewestelijke niveau en vice versa “bewegen”) in de carrières van politici.¹⁴ De focus van politici uitsluitend op het gewestelijk niveau en de toenemende professionalisering roept de vraag op of er sprake is van een nieuwe “regionale politieke klasse”.¹⁵ Frank Delmartino wijst alleszins terecht op de gewesten en gemeenschappen als de nieuwe centrale besturen in België.¹⁶

Anderzijds kreeg ook de politieke “vervlechting” aandacht. Ook voor het Brussels model is dat het geval. Deze politieke verwevenheid kan op verschillende manieren benaderd worden: aan de hand van de effecten van gemeenteraadsverkiezingen op de nationale politiek (en omgekeerd), via de inbreng van nationale mandatarissen in de gemeentebesturen en in lokale verkiezingen, ..., maar ook via de dubbelmandaten.¹⁷ In deze bijdrage willen wij de dubbelmandaten van de Brusselse parlementsleden in de periode 1989-2004 onderzoeken.¹⁸ Daarbij spit-

12. PAGE, E.C., *Localism and centralism in Europe*, Oxford: Oxford University Press, 1991, p. 66.

13. PAGE, E.C. & GOLDSMITH, M.J.: *op. cit.*, pp. 7-8.

14. STOLZ, K., Moving up, moving down: political careers across territorial levels, in *European Journal of Political Research*, 42, 2003, pp. 223-248.

15. BORCHERT, J. & GOLSCH, L., Die politische Klasse in westlichen Demokratien: Rekrutierung, Karriereinteressen und institutioneller Wandel, in *Politische Vierteljahresschrift*, 36, 1995/4, pp. 609-629.

16. DELMARTINO, F., Local government in Belgium: decentralising the State, in J.J. HESSE, *op. cit.*, p. 348.

17. Zie ondermeer ACKAERT, J., De nationalisatie van de gemeentepolitiek. Een onderzoek naar de verwevenheid tussen nationale politiek en gemeentepolitiek op het niveau van de politieke mandatarissen, in X, *De gemeenteraadsverkiezingen en hun impact op de Belgische politiek (1890-1970)*. Spa, 16de internationaal colloquium, 1994, (pp. 587-604).

18. De cumulatie met mandaten in de economische en socio-culturele sector komt hier niet aan bod. Ook de inbreng van de kabinetten en de administratie konden we niet onderzoeken, hoewel beide instellingen een belangrijke rol in het besluitvormingsproces spelen. Voor het

De verwevenheid van het lokale en regionale niveau in Brussel

sen we ons toe op de cumulatie met de mandaten in de gemeenteraad. De dubbelmandaten vormen slechts één invalshoek om de politieke verwevenheid binnen het Brussels model te benaderen, maar ze bieden wel het voordeel dat de omvang ervan duidelijk te berekenen valt.

Eerst schetsen we kort de politieke machtsverhoudingen in de Brusselse Hoofdstedelijke Raad en de samenstelling van deze instelling. Daarbij gaan we na hoeveel Brusselse parlementsleden tevens een lokaal mandaat uitoefenden. Indien deze politieke vervlechting typerend is voor het Brussels model, dan kunnen we er van uitgaan dat het aantal dubbelmandaten in de Brusselse Hoofdstedelijke Raad hoog is. Hoe hoog ligt het percentage en hoeveel bedraagt het aandeel van de burgemeesters en de schepenen? Zijn de dubbelmandaten kenmerkend voor bepaalde politieke partijen en, zo ja, voor welke? We gaan eveneens na uit welke gemeenten de Brusselse parlementsleden komen en of er een evolutie op dit vlak plaats vond. We analyseren eveneens hoeveel leden van de Brusselse regering een lokaal mandaat uitoefenden op het ogenblik van hun aanstelling. De lokale achtergrond van regeringsleden kan immers de mate van aandacht voor de lokale besturen mee verklaren. Indien parlementsleden met een dubbelmandaat de belangen van hun eigen gemeente willen verdedigen, dan kunnen we aannemen dat dit een weerslag heeft op de parlementaire werking. Valt dit af te leiden uit de interpellaties en vragen? Hoeveel tussenkomsten werden er gehouden omtrent gemeentelijke aangelegenheden? We gaan na welke partijen interpellaties hielden en vragen stelden omtrent de Brusselse gemeenten, wie deze tussenkomsten hield en welke thema's daarbij aan bod komen.

II. De machtsverhoudingen binnen en de samenstelling van de Brusselse Hoofdstedelijke Raad

Na de verkiezingen van 18 juni 1989 werd de eerste Brusselse Hoofdstedelijke Raad (sinds 2005 Brussels Parlement) samengesteld. Ze bestond aanvankelijk uit 75 leden die om de vijf jaar werden verkozen op ééntalige Franstalige of Nederlandstalige lijsten. Naar aanleiding van het Lombardakkoord in 2001 werd het aantal leden in de Raad opgetrokken tot 89 (waarvan 17 zetels voor de Vlaamse taalgroep). De politieke samenstelling van de Brusselse Hoofdstedelijke Raad is divers en complex. In de periode 1989-2004 zetelden er 16 politieke partijen of kartelformaties. De partijen behoren ofwel tot de Franse ofwel tot de Vlaamse taalgroep. De Brusselse Hoofdstedelijke Raad wordt gedomineerd door de

verzamelen van informatie omtrent de mandaten die de leden van de Brusselse Hoofdstedelijke Raad uitoefenden, maakten we gebruik van de biografische fiches die door het Brussels Parlement worden bijgehouden en van de volgende naslagwerken: MARES, A., *Een databank van 'politiek Brussel'. De Vlaamse politieke aanwezigheid in Brussel-19 op gemeentelijk en gewestelijk vlak, 1946-1995*, Brussel, VUB-Centrum voor de Interdisciplinaire Studie van Brussel, 1998. KLUWER, *Gemeentelijk zakboekje*, Antwerpen, Kluwer, 1989-(heden).

Joost Vaesen

“machtsstrijd” tussen de PS enerzijds en de PRL en het FDF¹⁹ anderzijds. Ook Ecolo was sterk vertegenwoordigd, met een uitschieter in 1999. Aan Nederlands-talige zijde valt de sterke groei van het Vlaams Blok in 1999 en 2004 op.

Tabel 1. De zetelverdeling in de Brusselse Hoofdstedelijke Raad.

	1989	1995	1999	2004
PRL	15			
PRL-FDF/MR	–	28	27	25
FDF-ERE	12			
PS	18	17	13	26
PSC/CDH	9	7	6	10
ECOLO	8	7	14	7
FN	2	6	2	4
FNB			1	
VIVANT			1	
Subtotaal	64	65	64	72
CVP/CD&V	4	3	3	3
VL BLOK	1	2	4	6
VLD/VLD-VU-0	2	2	2	4
SP	2	2	2	
VU	1	1		
SP.A-SPIRIT				3
AGALEV/GROEN	1	0		1
Subtotaal	11	10	11	17
Totaal	75	75	75	89

Pascal Delwit analyseerde het profiel van de Franstalige kandidaten voor en verkozenen in de Brusselse Hoofdstedelijke Raad in 2004. Daarbij valt op dat politieke ervaring van groot belang was: “Être ancien élu semble être un atout important pour obtenir une place éligible sur une liste électorale à Bruxelles, puisque près de deux tiers de ces places sont détenues par cette catégorie (64%)”.²⁰ De Brusselse parlementairen konden dus op ervaring in de Brusselse Hoofdstedelijke Raad of in andere vertegenwoordigende organen terugvallen (cf. het “incumbency effect”). Het profiel van de parlementairen wordt uiteraard ook bepaald door de mechanismen omtrent kandidaatselectie die de politieke partijen hanteren.²¹

- De verhoudingen tussen het FDF en de PRL zijn niet éénduidig. Het FDF en de PRL gingen in 1989 apart naar de stembus. Het FDF trad toe tot de regering Picqué I.; de PRL werd naar de oppositiebanken verwezen. In 1995 gingen PRL en FDF in kartelverband naar de kiezer en werden de sterkste formatie. Ondanks de coalitie op het gewestelijk niveau bekampten beide partijen elkaar nog op het gemeentelijk niveau.
- DELWIT, P. (e.a.): Le profil des candidats francophones aux élections régionales et européennes du 13 juin 2004, in *CH du CRISP*, 2005, nr. 1880-1881, pp. 1-65.
- Zie: DE WINTER, L., Belgium: democracy or oligarchy? In: M. GALLAGHER en M. MARSH, *Candidate selection in comparative perspective*. London: Sage, 1988, pp. 20-46 voor de kandidaatselectiemechanismen van de politieke partijen en STEYVERS, K., Van burger tot burgervader. Brugge: Vanden Broele, 2004 voor het rekruteringsproces van de Belgische burgemeesters.

Tabel 2. Continuïteit en verandering in de Brusselse Hoofdstedelijke Raad, 1989-2004.²²

Jaar	Aantal verkozen	Herverkozen leden	Nieuwe leden	% Nieuw verkozen
1989	75			
1995	75	42	33	44,00%
1999	75	38	37	49,33%
2004	89	43	46	51,69%

Indien we de beginsituatie van elke legislatuur van de Brusselse Hoofdstedelijke Raad met elkaar vergelijken, valt een vrij grote verandering op. In 1995 zetelden er in de Brusselse Hoofdstedelijke Raad immers 33 parlementairen die er in 1989 niet bij waren, of met andere woorden een vernieuwing van 44%. Het vernieuwingspercentage steeg nog tot bijna 52% in 2004.²³ Deze evolutie kan deels verklaard worden door de uitbreiding van het aantal zetels in 2004 en de electorale verschuivingen die zich voordeden, zoals de groei van Ecolo in 1999, van de PS in 2004 en van het Vlaams Blok in 1999 en 2004. De Franstalige groenen veroverden 7 extra zetels in 1999; het vernieuwingspercentage in deze fractie bedroeg dan ook 71% (10 op 14 nieuwe parlementsleden). In 2004 kreeg de PS er 13 zetels bij en telde de fractie 12 nieuwe leden. De Vlaams Blok-fractie telde in dat jaar evenveel nieuwe leden als bijkomende zetels, met name 3. Voor de PRL-FDF/MR lag het vernieuwingspercentage met respectievelijk 26 en 32% in 1999 en 2004 veel lager. Maar de vernieuwing is niet enkel gekoppeld aan de electorale groei van bepaalde partijen. De PS verloor in 1999 4 zetels, maar 46% van de fractie werd vernieuwd. De PSC-fractie telde dat jaar 50% nieuwe leden, ondanks het verlies van 1 zetel.²⁴

22. Eigen herwerking van cijfergegevens van het Brussels Parlement, biografische fiches. Deze gegevens hebben alleen betrekking op de situatie onmiddellijk na de verkiezingen. Er werd dus geen rekening gehouden met de opvolgers. Deze cijfergegevens houden ook geen rekening met het carrièrepatroon van politici in andere representatieve organen (de Gemeenschapsraden, de Kamer van Volksvertegenwoordigers, de Senaat, ...) of met diegenen die tijdelijk geen mandaat hadden. Ze hebben dus enkel betrekking op de ervaring op het Brussels gewestelijk niveau zelf.
23. In andere instellingen, voor zover een vergelijking mogelijk is, was de circulatie meer beperkt. In de Kamer en de Senaat bedroeg het vernieuwingspercentage respectievelijk 15 à 25% en 20 à 25%. FIERS, S., *Vijftig jaar volksvertegenwoordiging. De circulatie onder de Belgische parlementsleden 1946-1995*. Brussel, Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten, 2000, pp. 124-125. Het vernieuwingspercentage voor de Vlaamse provincieraden bedroeg gemiddeld 35.9%. VANDERSTEENE, L., *De vijf provincieraden vergeleken*, in D. CONINCKX, H. REYNAERT en T. VALCKE (eds.), *De provincieraden in Vlaanderen*. Brugge, Vanden Broele, 2001, p. 207.
24. Binnen deze "nieuwe leden" in 1999 en 2004 waren er respectievelijk 2 en 6 parlementariërs die eerder (respectievelijk in 1989 en in 1989/1995) al eens verkozen waren in de Brusselse Hoofdstedelijke Raad en dus "terugkeerden" naar deze instelling.

Joost Vaesen

De bovenstaande tabel geeft geen informatie over de duur van het mandaat van de politici.²⁵ Indien we nagaan wie opnieuw verkozen werd, dan bekomen we het volgende resultaat. Bijna 7% van de mandatarissen (13 in totaal) werd in elk van de vier zittingsperiodes verkozen; voor 23 anderen was dit voor 3 op de 4 legislaturen het geval. Meer dan de helft echter stopte na één zittingsperiode of werd tijdens de laatste gewestelijke verkiezing verkozen.

Tabel 3. Herververkiezing van mandatarissen in de Brusselse Hoofdstedelijke Raad, 1989-2004.²⁶

Duur	1 zittingsperiode	2 zittingsperiodes	3 zittingsperiodes	4 zittingsperiodes
N = 192				
Aantal	109	47	23	13
% verdeling	56.77%	24.48%	11.98%	6.77%
Cumulatief%	56.77%	81.25%	93.23%	100.00%

Het belang van de gemeenten kwam stevast naar voren in het discours van de respectievelijke Gewestelijke Executives/Regeringen. In het regeerakkoord van de Regering Picqué III in 2004, bijvoorbeeld, wordt gesteld omtrent de lokale besturen: "Gemeenten spelen een essentiële rol in het stedelijk beleid. Wanneer de lokale instelling over voldoende middelen beschikt en er op relevante manier gebruik van maakt, is zij de meest waardevolle schakel in een gewestelijk stadsproject".²⁷ De aandacht voor het gemeentelijk niveau vertaalde zich ook in het gewestelijk beleid. Op het domein "uitrustingen en vervoer" na waren de uitgaven voor de lokale besturen de belangrijkste begrotingspost van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.²⁸

25. Stefaan Fiers stelde hieromtrent terecht: "De frequentieverdelingen ... zijn ... betere instrumenten om over de 'vluchtigheid' van elite te kunnen oordelen". FIERS, S., *Vijftig jaar volksvertegenwoordiging...*, p. 204.
26. We onderzochten telkens de beginsituatie van elke zittingsperiode. Eigen herwerking van cijfergegevens van het Brussels Hoofdstedelijk Parlement, biografische fiches.
27. Regeerakkoord van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering, juli 2004. p. 39.
28. Op de gewestelijke begrotingen waren de uitgaven voor de lokale besturen goed voor 15 à 20% van het totale budget. Voor sommige gemeenten (zoals Koekelberg, Molenbeek en Schaarbeek) was deze gewestelijke tussenkomst goed voor ca. 30% van de totale gemeentelijke ontvangsten in 2000. VAESSEN, J., *Tussen interactie en autonomie. De financieel-politieke verhouding tussen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de gemeenten, 1994-2001*, Brussel, VUB-Press, 2004, pp. 21-30 en pp. 107-110.

III. **De verwevenheid tussen het regionale en lokale niveau in Brussel, 1989-2004**

A. **De cumulatie van mandaten als toegang van lokale besturen tot de regionale besluitvorming? De situatie in de Brusselse Hoofdstedelijke Raad**

De cumulatie van mandaten wordt gezien als één van de instrumenten waarover lokale bestuurders beschikken om toegang te verkrijgen tot de besluitvorming van hogere overheden. In dit kader beperken we ons tot de situatie in de Brusselse Hoofdstedelijke Raad, onmiddellijk na de respectievelijke verkiezingen in de periode 1989–2004. Met andere woorden, de situatie net vòòr de regeringsvorming (maar nadat de parlementsleden de eed als volksvertegenwoordiger hadden afgelegd) werd weerhouden zodat de opvolgers niet werden opgenomen.

Er zijn verschillende factoren die de stemresultaten van politici bepalen: de selectiecriteria bij de lijstvorming, de positie binnen de partij, het dienstbetoon, enz. Voor de Brusselse gewestelijke verkiezingen kan ook naar de lokale mandaten verwezen worden als factor van betekenis bij de kiesuitslag.²⁹ Dit belang wordt duidelijk indien we de toptien lijst van voorkeurstemmen voor de gewestelijke verkiezingen bekijken (zie bijlage 1). Doorgaans gaat het om politici die op lokaal vlak een belangrijke functie (in het college van Burgemeester en Schepenen) vervulden. In 1989 waren 5 op 10 politici in de toptienlijst burgemeester, twee anderen waren schepenen; alleen Jos Chabert (CVP) zetelde niet in een gemeenteraad. In totaal fungeerden er in de vier toptienlijsten 17 burgemeesters (42.5%), 7 schepenen en 10 gemeenteraadsleden. Enkel 6 politici (15%), oefenden geen lokaal mandaat uit.

Hoeveel Raadsleden cumuleerden hun mandaat met een functie in een gemeenteraad? Vallen er verschillen te noteren tussen de vier verschillende zittingsperiodes en wat is het aandeel van de burgemeesters en schepenen? Het gaat hier om een beperkt aantal parlementsleden (respectievelijk 75 voor de drie eerste zittingsperiodes en 89 voor de huidige zittingsperiode), maar dat heeft uiteraard te maken met de specifieke Brusselse situatie.

29. BLAISE, P., LENTZEN, E., & MABILLE, X., *L'élection régionale bruxelloise du 18 juin 1989*, in *CH du CRISP*, 1989, nr. 1243, pp. 26-31. Vergelijk met de impact van de "lokale zichtbaarheid" van de burgemeester en het dienstbetoon. ACKAERT, J., *De nationalisatie van de gemeentepolitiek...*, pp. 595-599.

Joost Vaesen

Tabel 4. Aantal leden in de Brusselse Hoofdstedelijke Raad met een mandaat op het lokale niveau.

Functie	1989		1995		1999		2004	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Gemeenteraadslid	32	43	30	40	22	29	32	36
Schepenen	17	23	21	28	16	21	11	12
Burgemeester	7	9	6	8	6	8	12	13
Geen lokaal mandaat	19	25	17	23	31	41	34	38
Totaal	75		75		75		89	
Waarvan met cumulatie		75		77		59		62

In 1989 valt het hoge aantal dubbelmandaten op: 56 Raadsleden (75%) waren ook in een gemeenteraad actief. Daarvan behoorden 24 politici tot een college van Burgemeester en Schepenen, goed voor 32% van alle Raadsleden en voor 44% van alle Raadsleden met een gemeentelijk mandaat. In 1995 valt dezelfde tendens op, zij het met kleine verschillen. De cumulatie lag met 77% van de totale raadsleden nog iets hoger terwijl er ook meer schepenen waren. In 1999 zakte het aantal raadsleden met een gemeentelijk mandaat sterk, met name tot 59%. De vernieuwing op het vlak van de samenstelling van de Raad kan als één van de mogelijke oorzaken beschouwd worden (zie hoger). Toen het aantal leden in de Hoofdstedelijke Raad in 2004 werd uitgebreid met 14 tot 89, steeg het percentage van de parlementsleden met een gemeentelijk mandaat met 3 procentpunten. Opmerkelijk in dat jaar is echter de sterke toename van het aantal burgemeesters: hun aantal steeg tot 12 in plaats van 6 of 7 voorheen. Dat wil zeggen dat bijna tweederde van de Brusselse burgemeesters hun ambt combineerde met een mandaat in de Brusselse Hoofdstedelijke Raad. Gemiddeld bedroeg de cumulatie van mandaten voor deze 4 jaren 68%.

De cijfers voor de Brusselse Hoofdstedelijke Raad liggen in het verlengde van de situatie in het Vlaams Parlement in 1999. Daar was 32,3% van de parlementsleden eveneens gemeenteraadslid (29,3% in de Brusselse Hoofdstedelijke Raad). In het Vlaams Parlement waren er wel meer burgemeesters aanwezig (14,5% tegenover 8% in de Brusselse Hoofdstedelijke Raad), maar minder schepenen (14,5% tegenover 21,3% in de Hoofdstedelijke Raad). Met een percentage van 61,3% lag de cumul met het gemeentelijke niveau in het Vlaams Parlement in 1999 iets hoger dan in de Brusselse Hoofdstedelijke Raad.³⁰

Vallen er grote verschillen te noteren indien we nagaan uit welke gemeenten de Brusselse parlementsleden komen? In de onderstaande tabel wordt per verkiezingsjaar het aantal politici in de Raad per gemeente weergegeven, waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen de politici uit elke gemeente met en zonder een gemeentelijk mandaat. Het gemiddelde achteraan in de tabel heeft betrekking op de vier verkiezingsjaren.

30. Zie voor de cijfergegevens omtrent het Vlaams Parlement: FIERS, S., Carrièrepatronen van Belgische parlementsleden ..., p. 185.

*De verwevenheid van het lokale en regionale niveau in Brussel***Tabel 5.** Aantal mandatarissen in de Brusselse Hoofdstedelijke Raad per gemeente, met al dan niet de cumulatie met een gemeentelijk mandaat, 1989-2004.³¹

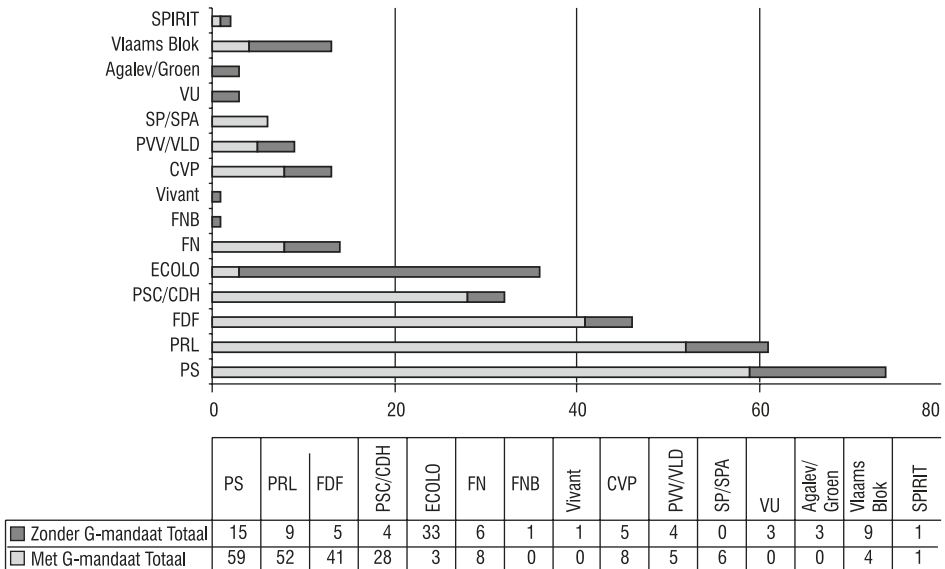
Gemeente	1989	1995	1999	2004	Inwonersaantal 2004	Aantal inwoners per parlementslid in 2004	Gemiddeld met cumulatie	Gemiddeld zonder cumulatie	Totaal gemiddeld	% met cumulatie op totaal
Anderlecht	5/1	4/2	4/1	4/1	92.755	18.551	4,25	1,25	5,50	77,27
Oudergem	1/0	1/1	1/0	2/1	29.088	9.696	1,25	0,50	1,75	71,43
Berchem	0/0	0/0	1/0	1/0	19.641	19.641	0,50	0,00	0,50	100,00
Brussel	7/3	6/0	3/6	7/8	141.312	9.421	5,75	4,25	10,00	57,50
Etterbeek	5/0	2/1	2/0	4/0	41.342	10.336	3,25	0,25	3,50	92,86
Evere	0/2	1/2	1/2	3/1	32.718	8.180	1,25	1,75	3,00	41,67
Vorst	2/1	1/1	2/1	1/2	47.426	15.809	1,50	1,25	2,75	54,55
Ganshoren	2/0	2/0	2/0	1/1	20.492	10.246	1,75	0,25	2,00	87,50
Elsene	5/2	5/2	5/5	5/6	76.092	6.917	5,00	3,75	8,75	57,14
Jette	3/0	2/1	0/2	3/0	41.938	13.979	2,00	0,75	2,75	72,73
Koekelberg	1/0	3/0	1/0	1/1	17.317	8.659	1,50	0,25	1,75	85,71
Molenbeek	1/2	2/1	3/1	3/2	78.087	15.617	2,25	1,50	3,75	60,00
St-Gillis	2/2	3/0	1/2	1/1	43.897	21.949	1,75	1,25	3,00	58,33
St-Joost	1/0	2/1	1/1	2/0	23.047	11.524	1,50	0,50	2,00	75,00
Schaarbeek	2/2	3/2	4/4	5/2	110.253	15.750	3,50	2,50	6,00	58,33
Ukkel	7/0	7/0	6/3	3/5	75.122	9.390	5,75	2,00	7,75	74,19
Watermaal	1/1	2/1	1/1	1/1	24.298	12.149	1,25	1,00	2,25	55,56
SLW	4/2	7/1	3/1	3/0	47.332	15.777	4,25	1,00	5,25	80,95
SPW	7/1	5/1	3/1	5/2	37.742	5.392	5,00	1,25	6,25	80,00
Totaal	56/19	58/17	44/31	55/34	999.899	11.235	53,25	25,25	78,50	

Indien we de vertegenwoordiging van de gemeenten op het regionale niveau gelijkschakelen met de aanwezigheid van lokale mandatarissen in de Hoofdstedelijke Raad, dan waren een aantal Brusselse gemeenten sterk en anderen minder vertegenwoordigd. De zwakste inbreng in absolute termen kwam er van St-Agatha-Berchem en Evere. Enkel in 1999 en 2004 was er 1 parlementslid uit Berchem dat eveneens een gemeentelijk mandaat uitoefende; in 1989 en 1995 was er zelfs geen enkele verkozenen uit deze gemeente in de Brusselse Hoofdstedelijke Raad aanwezig. Evere kende meer politici uit haar gemeente in de Raad, maar het gros oefende niet tegelijk een gemeentelijk mandaat uit. Brussel-Stad daarentegen had tussen 1989 en 2004 gemiddeld 5,75 politici in de Raad die tegelijk een gemeentelijk mandaat vervulden. Datzelfde cijfer werd ook gehaald door Ukkel, op korte afstand gevolgd door Elsene, St-Pieters-Woluwe, Anderlecht en St-Lambrechts-Woluwe. Deze 6 gemeenten hadden de meeste Raadsleden met een dubbel mandaat.

31. Eigen herwerking. De cijfers in de kolommen met jaartal hebben respectievelijk betrekking op het aantal parlementsliden met en zonder een gemeentelijk mandaat in elke gemeente.

Joost Vaesen

Het verband tussen de grootte van een gemeente en de gewestelijke parlementaire vertegenwoordiging is niet éénduidig. De grootste gemeente, Brussel-Stad, heeft gemiddeld over de vier geselecteerde jaren wel het meeste aantal vertegenwoordigers in de Raad (10), maar de tweede grootste gemeente – Schaarbeek – wordt met 6 vertegenwoordigers voorafgegaan door Elsene (gemiddeld 8,75 vertegenwoordigers), Ukkel (7,75) en St-Pieters-Woluwe (6,25 vertegenwoordigers). Evenzeer goed vertegenwoordigd in aantal waren de politici uit Anderlecht en St-Lambrechts-Woluwe. Het zwakst vertegenwoordigd waren – opnieuw – St-Agatha-Berchem en Oudergem, gevolgd door St-Joost-ten-Node, Ganshoren en Watermaal-Bosvoorde. Vergeliken met het aantal inwoners zijn St-Gillis, Berchem en Anderlecht in 2004 het zwakst aanwezig.

Figuur 1. Dubbelmandaten Brusselse Hoofdstedelijke Raad – gemeenteraad, per politieke fractie, 1989-2004.

De cumulatie van gewestelijke en lokale mandaten is het grootst bij de traditionele Franstalige partijen (inclusief het FDF). Indien we de PRL en het FDF apart beschouwen, behaalde de PS de meeste zetels in de Brusselse Hoofdstedelijke Raad in de periode 1989–2004: 79,73% van de PS-politici cumuleerde tegelijk met een mandaat in de gemeenteraad. Het hoogste percentage dubbelmandaten werd behaald door het FDF: 89,13%. Kort daarop volgden de PSC met 87,50% en de PRL met 85,25%. Op dit vlak valt er evenwel een evolutie op. Zo cumuleerden alle Raadsleden van de PRL in 1989 en 1995 hun functie met een mandaat op het lokale niveau. In 1999 en 2004 waren er respectievelijk 5 en 4 PRL-Raadsleden zonder dubbelmandaat. Daarnaast dient er een onderscheid gemaakt te worden op het

De verwevenheid van het lokale en regionale niveau in Brussel

vlak van de aard van het gemeentelijk mandaat. De dubbelmandaten van de PRL en het FDF hadden in veel gevallen betrekking op schepenen en burgemeesters, die in de Hoofdstedelijke Raad zetelden. In 1989 behoorde één derde van de aanwezige burgemeesters en schepenen tot één van deze twee partijen, maar in 1995 was dit cijfer opgelopen tot 74%. In de volgende jaren zakte hun aantal weer tot respectievelijk 58 en 52%.

Voor Ecolo en de andere Franstalige partijen lag de cumulatie aanzienlijk lager. Ecolo was tegen het principe van de cumulatie en Franstalige groenen die verkozen werden in de Raad zegden hun eventuele lokaal mandaat vervolgens op.

Aan Nederlandstalige zijde valt de volledige cumulatie op voor de Raadsleden van de SP/SP.A. Bij de CVP/CD&V en de PVV/VLD cumuleerde respectievelijk 61,54 en 55,56% van de Raadsleden. Voor Agalev/Groen en de Volksunie viel er geen enkel dubbelmandaat te noteren.

De fractievoorzitters oefenen een belangrijke functie uit binnen de parlementaire werking. Verschillende fractievoorzitters in de Brusselse Hoofdstedelijke Raad cumuleerden hun functie met een mandaat in de gemeenteraad.³² Dat was geen enkele keer het geval voor Ecolo, maar wel voor de andere Franstalige partijen. De vier PS-fractieleden waren ook tegelijk burgemeester (2x), schepen (1x) of gemeenteraadslid (1x). Voor de PRL en het FDF ging het om 1 burgemeester, 2 schepenen en 2 gemeenteraadsliden.³³ De PSC-fractieleden, tenslotte, oefenden ook 1 schepenambt en drie gemeenteraadsmantaten uit. Dus 54% was lid van een college van Burgemeester en Schepenen.

Aan Nederlandstalige zijde was de cumul met het lokale niveau beperkter, hetgeen verklaard kan worden door de zwakkere vertegenwoordiging van de Nederlandstalige politici op het lokale niveau, zeker wat betreft de colleges van Burgemeester en Schepenen. Geen enkele Nederlandstalige partij benoemde een fractievoorzitter die tijdens alle zittingsperiodes ook een lokaal mandaat uitoefende. De enige uitzondering hierop vormt de SP omdat ze in de twee laatste zittingsperiodes niet zelf (maar wel de kartelpartner) de fractievoorzitter leverde. Verspreid over de vier zittingsperiodes werden er door de 15 Nederlandstalige fractievoorzitters tegelijk 4 schepenmandaten (waarvan 3 door dezelfde persoon) uitgeoefend naast 3 mandaten in de gemeenteraad. Met andere woorden, in meer dan de helft van de gevallen was er dus geen cumulatie. In 1999 oefende zelfs geen enkele Nederlandstalige fractieleider tegelijk een mandaat in de gemeenteraad uit.

Het voorzitterschap van de Raad is eveneens een belangrijke functie, al is het maar voor het samenstellen van de agenda. Deze functie werd respectievelijk ingevuld door Edouard Poulet (PSC), Armand De Decker (PRL), Magda De Galan (PS) en Eric Tomas (PS). De eerste twee waren tijdens hun voorzitterschap eveneens schepenen in Ukkel. Magda De Galan was burgemeester van Vorst in de jaren

32. We analyseerden telkens de situatie in het begin van elke zittingsperiode.

33. De PRL en het FDF hadden in 1989 een eigen fractie. Nadien kwamen ze in kartelverband op, vandaar dat er voor de 4 zittingsperiodes 5 fractievoorzitters voor de PRL en het FDF zijn.

Joost Vaesen

1999-2001 en Eric Tomas zetelde in de gemeenteraad van Anderlecht (als fractieleider van de PS-oppositie binnen de gemeenteraad).

Deze situatie voor de Brusselse Hoofdstedelijke Raad is niet uniek. Voor de Provincie Oost-Vlaanderen valt een analoog percentage op.³⁴ Ook de resultaten voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers in de periode 1981-1995 liggen in het verlengde: 69 à 73% van de Kamerleden cumuleerde met een mandaat op het lokale niveau. Voor de Senaat lag het percentage doorgaans 10 procentpunten lager. In 1999 daalde het aantal dubbelmandaten voor de Kamer en de Senaat sterk, wat deze laatste betreft zelfs drastisch: de cumulatie bedroeg toen respectievelijk 61,3 en 29,6%. Ook in het Vlaams Parlement trad er een sterke daling op. In 1995 bedroeg de cumul 71%; vier jaar later was dit gezakt tot 61,3%.³⁵

De cumulatie van mandaten is niet typisch voor de Belgische situatie. Onmiddellijk na de Tweede Wereldoorlog steeg bijvoorbeeld het aantal Franse "Députés" dat cumuleerde tot 42% in 1956, maar de echte "boom" kwam er vanaf 1958. In 1973 werd het percentage van 70% bereikt en in 1988 was dit zelfs opgelopen tot 96%.³⁶ In 1985 maar voornamelijk in 2000 hebben maatregelen van de regering er voor gezorgd dat de cumulatie van verschillende mandaten in Frankrijk bemoeilijkt en beperkt werd.³⁷

B. Een symbiose tussen de gemeenten en de gewestelijke uitvoerende macht? De dubbelmandaten in de Brusselse Hoofdstedelijke Regering

Lokale bestuurders kunnen ook directe contacten onderhouden met regeringsleden. Men kan er van uitgaan dat regeringsleden met ervaring op het gemeentelijk niveau "gevoelig" zijn voor de lokale besturen en er dan ook veel aandacht voor hebben.³⁸ Het debat omtrent de dubbelmandaten van de regeringsleden hield op geregelde tijdstippen de Brusselse Hoofdstedelijke Raad bezig. Sommige politici haalden aan dat bepaalde leden van de Hoofdstedelijke Regering een groot gewicht ten voordele van hun gemeente in de schaal konden werpen. Voornamelijk de combinatie van het burgemeester- of schepenambt met de post van minister of staatssecretaris in de Executieve/Regering zorgde voor kritiek. Zo telde de regering Picqué I³⁹ immers 3 ministers die tevens burgemeester waren, met name de ministervoorzitter (PS) zelf in St-Gillis, Jean-Louis Thys (PSC) in Jette en Georges

34. LEHOUCQ, N., & VALCKE, T., *De fonteinen van de Oranjeberg. Politiek-institutionele geschiedenis van de provincie Oost-Vlaanderen van 1830 tot nu*. Gent, 1997, vol. II, p. 96.

35. FIERS, S., *Carrièrepatronen van Belgische parlementsleden ...*, p. 185.

36. MENY, Y., *op. cit.*, p. 131.

37. Zie voor een opsomming van het verbod op de aard en het aantal dubbelmandaten in Frankrijk: HOFFMANN-MARTINOT, V., *The French Republic, one yet divisible?* in N. KERSTING & A. VETTER (eds.), *Reforming local government in Europe*. Opladen, Leske & Budrich, 2003, pp. 166-168.

38. DELCAMP, A., *op. cit.*, p. 234.

39. Zie bijlage 2.

De verwevenheid van het lokale en regionale niveau in Brussel

Désir (FDF) in St-Lambrechts-Woluwe. Aan Nederlandstalige zijde was minister Rufin Grijp (SP) ook schepen in Anderlecht; Jos Chabert (CVP) vormde de uitzondering doordat hij als enige minister geen lokaal mandaat bekleedde. Ook wat de staatssecretarissen betreft kan een enge verwevenheid met het lokale niveau worden vastgesteld. Staatssecretaris Christian D'Hoogh (PS) was burgemeester van Anderlecht en Didier Gosuin (FDF) oefende een schepenambt in Oudergem uit. De uitzondering was Vic Anciaux (VU).

Ministervoorzitter Picqué antwoordde in 1989 op de kritiek omtrent de dubbelmandaten van zijn regeringsleden met het overnemen van een aantal regels die bij de nationale regering van toepassing waren. De ministers, die tevens burgemeester waren, dienden "verlof" (als burgemeester) aan te vragen. Schepenen die een functie uitoefenden binnen de Gewestelijke Executieve dienden binnen het schepencollege van hun gemeente ontslag te nemen, maar gemeenteraadsleden konden blijven zetelen en stemmen, met uitzondering van de regeringsleden die toezicht uitoefenden op de gemeenten.⁴⁰

In totaal waren er over de zeven formaties die de verschillende Brusselse Hoofdstedelijke Regering heeft geteld⁴¹, 60 ministers en staatssecretarissen, maar deze mandaten werden de facto door 27 politici ingevuld. Hiervan waren er 6 burgemeester, 5 schepen en 7 gemeenteraadslid op het ogenblik van hun aanstelling in de regering; 7 regeringsleden oefenden geen lokaal mandaat uit (voornamelijk de Nederlandstalige). Dit betekende dat 41% lid was van een College van Burgemeester en Schepenen, 26% gemeenteraadslid was en 26% geen lokaal mandaat had. De cumulatie met het lokale niveau bedroeg dus 77%. Opmerkelijk is wel dat de aanwezigheid van de burgemeesters sterk daalde. Waar in 1989 nog 4 burgemeesters in de regering aanwezig waren, bedroeg dit voor de volgende bewindsploegen 1 of 2.

Het gemeentelijk niveau kon echter ook op andere manieren de werking van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering beïnvloeden. Alain Delcamp stelt immers terecht vast dat "... tenir un poste de bourgmestre est une ambition répandue car elle donne de moyens concrets d'action ... et des voix de préférences. Elle peut être préférée à un destin ministériel: on a pu le penser pour Philippe Moureaux. Georges Désir l'a montré en renonçant, après les élections générales, à son poste de ministre régional au profit de sa mairie de Woluwe-Saint-Lambert".⁴² Ook aan Nederlandstalige kant was dit het geval. Robert Garcia koos eerder voor het behoud van zijn mandaat in de Senaat en in het schepencollege van Jette dan voor een ministerpost in de Brusselse Hoofdstedelijke Regering.⁴³ De lokale mandaten

40. Brusselse Hoofdstedelijke Raad, plenaire vergadering, dd. 20 oktober 1989, p. 183, Minister-voorzitter Charles Picqué.

41. Zie bijlage 2.

42. DELCAMP, A., *op. cit.*, p. 147.

43. BLAISE, P., LENTZ, E., & MABILLE, X., L'élection régionale bruxelloise du 18 juin 1989, in *CH du CRISP*, n° 1243, 1989, pp. 30-31.

Joost Vaesen

waren dus voor sommige politici belangrijker dan de functie van minister of staatssecretaris.

De “symbiose” tussen het Brussels Gewest en de gemeenten via de dubbelmandaten lijkt een tweesnijdend zwaard te zijn. Alain Delcamp gaat er van uit dat de Brusselse Hoofdstedelijke Regering door de verwevenheid tussen beide niveaus via het politiek personeel een grote aandacht en “gevoeligheid” heeft voor de lokale besturen. Maar dit impliceert ook dat er tegelijk veel actie werd ondernomen op het Gewestelijke niveau naar de gemeenten toe, met als gevolg dat lokale besturen klaagden over een te grote “inmenging” en een te “drukkende” voogdij.⁴⁴

C. De debatten omtrent de cumulatie van mandaten in de Brusselse Hoofdstedelijke Raad

De dubbelmandaten werden door de oppositiepartijen in de Brusselse Hoofdstedelijke Raad aan de kaak gesteld. De politieke partijen hanteerden daarbij wel verschillende invalshoeken. Ecolo en Agalev fulmineerden tegen elke vorm van dubbelmandaat.⁴⁵ Ecolo haalde daarbij vier motieven aan om zich tegen een dergelijke cumulatie uit te spreken. Ten eerste beoogden de Franstalige groenen met deze maatregel de mandaten over zoveel mogelijk mensen te verdelen om het aantal politieke actoren te verhogen en de ontwikkeling van een “directe democratie” te stimuleren. Als tweede argument schoof Ecolo naar voren dat een cumulatie van mandaten belangenvermenging met zich bracht. Volgens hen ging deze situatie zeker op voor de Brusselse situatie, waar politici vaak tegelijk rechter en partij speelden.⁴⁶ Daarnaast maakte de partij ook praktische bezwaren. Ze achtte het immers onmogelijk om op een degelijke manier verschillende politieke mandaten te combineren, zonder tot verzuim over te gaan. Tenslotte verweet ze de andere politieke partijen machtshonger en een drang naar vergoedingen.⁴⁷

Andere politieke partijen, die zich niet tegen het dubbel mandaat *an sich* verzetten, stelden het niet respecteren van bepaalde regels aan de kaak. De pijlen werden daarbij door de oppositiepartijen gericht op de regeringsleden. De notie “verlof” die gehanteerd werd voor de ministers-burgemeesters, was een vage omschrijving die voor interpretatie vatbaar was. Jacques Simonet (PRL-oppositie in de Brusselse Hoofdstedelijke Raad) laakte in 1989 de vermeende belangenvermenging door de Executieve: “Qui peut réellement penser que Charles Picqué – qui se rend paraît-il tous les matins à l’hôtel communal de Saint-Gilles – ou Jean-

44. DELCAMP, A., *op. cit.*, p. 234.

45. Brusselse Hoofdstedelijke Raad, plenaire vergadering, dd. 19 oktober 1989, p. 139, André Drouart.

46. Brusselse Hoofdstedelijke Raad, plenaire vergadering, dd. 19 oktober 1989, p. 139, André Drouart.

47. Brusselse Hoofdstedelijke Raad, plenaire vergadering, dd. 19 oktober 1989, p. 140, André Drouart.

De verwevenheid van het lokale en regionale niveau in Brussel

Louis Thys, de leur banc de Conseiller communal à Saint-Gilles ou à Jette, ne continueront pas à inspirer, voire à diriger *de facto*, la politique de leur commune? Et cette situation est inacceptable aux yeux de tous les défenseurs des principes de l'Etat de droit".⁴⁸

Ook een aantal gebruiken van regeringsleden werden onder vuur genomen. Sommige burgemeesters met verlof bleven de gemeenteraad voorzitten, droegen hun burgemeestersjerp bij bepaalde gelegenheden of behielden hun kabinet in het gemeentehuis.⁴⁹ Ministervoorzitter Picqué verweerde zich door er op te wijzen dat de ministers-burgemeesters op het lokale niveau enkel met verlof waren: "J'insiste sur le fait que les bourgmestres empêchés ne perdent pas leur titre de bourgmestre. C'est très important."⁵⁰ Hij verschoof bovendien de aandacht van de politieke dubbelmandaten door te verwijzen naar de (volgens hem) veel gevaarlijkere combinatie van een politiek mandaat met een functie binnen de privé-sector.⁵¹ Hij klaagde dus eerder het polymorfe niet-politieke (economische) karakter van de cumulatie van mandaten aan om zo de druk op de politieke dubbelmandaten weg te nemen. Tenslotte wees Ministervoorzitter Picqué op de inbreng van de kiezer. Het was volgens hem aan het electoraat om er bij de verkiezingen over te oordelen of een mandataris (al dan niet met een dubbelmandaat) zijn taken goed had vervuld.⁵²

De Brusselse Gewestelijke Regering zag ook voordelen in de politieke dubbelmandaten. De cumulatie van mandaten maakte immers een "symbiose" mogelijk tussen gewest en gemeenten. Een decumulatie van mandaten zou dan ook alleen een dichotomie tussen de beide overheden met zich brengen: "... il faudra ... permettre que se perpétuent cette symbiose, cette osmose entre le pouvoir régional et le pouvoir communal, au risque de voir s'installer une grande dichotomie dangereuse entre les logiques régionales et les pouvoirs locaux. La Région ne réussira

48. Brusselse Hoofdstedelijke Raad, plenaire vergadering, dd. 19 oktober 1989, p. 145, Jacques Simonet.
49. Brusselse Hoofdstedelijke Raad, plenaire vergadering, dd. 25 februari 1994, p. 468, Alain Zenner. Een voorbeeld van dergelijke aanklachten was het ondertekenen door minister Jean-Louis Thys als burgemeester van een brief met gelukwensen omtrent het behalen van een rijbewijs door een inwoner van Jette in december 1989. Brusselse Hoofdstedelijke Raad, Vragen en antwoorden, dd. 3 mei 1990, nr. 4, p. 218.
50. Brusselse Hoofdstedelijke Raad, plenaire vergadering, dd. 25 februari 1994, p. 469, Charles Picqué. Jean-Louis Thys wilde zich niet neerleggen bij het cumulatieverbod omtrent de ministeriële functie en het uitoefenen van bepaalde activiteiten op het lokale niveau en besliste dan ook ontslag te nemen uit de Brusselse regering. "Il me [Ministervoorzitter Picqué] paraît évident que M. Thys ne veut pas se priver de la possibilité d'accomplir un certain nombre d'actes communaux que la loi ne lui permet plus de poser. C'est un choix personnel de M. Thys". Brusselse Hoofdstedelijke Raad, plenaire vergadering, dd. 25 februari 1994, p. 469, Charles Picqué.
51. Brusselse Hoofdstedelijke Raad, plenaire vergadering, dd. 20 oktober 1989, p. 183, Charles Picqué.
52. Brusselse Hoofdstedelijke Raad, plenaire vergadering, dd. 20 oktober 1989, p. 183, Charles Picqué.

Joost Vaesen

qu'avec l'aide des communes et en inter-relation avec celles-ci. Ces dix-neuf communes sont autant de réalités avec lesquelles il faudra négocier un projet régional".⁵³

IV. Interpellaties en vragen ten dienste van het lokale belang?

Het inzetten van de parlementsleden uit een stad of gemeente in een representatief orgaan om druk uit te oefenen is geen recent fenomeen. Raymond Dispy (KPB), bijvoorbeeld, riep in de Brusselse gemeenteraad in 1970 op tot een dergelijke strategie als protest tegen een beslissing van de nationale regering om het budget voor de premetrowerken in de Brusselse Agglomeratie te beperken: "Je regrette ... de ne rien voir apparaître en ce qui concerne les Parlementaires de tous les partis, les Parlementaires bruxellois. Il faut les mettre tous au courant, pas uniquement ceux qui sont ici. ... [Je propose que la démarche de] tous les Parlementaires bruxellois de tous les partis soit retenue comme étant une possibilité supplémentaire d'intervention et de pression auprès du Gouvernement et que vous [de burgemeester] nous ferez part du résultat de vos efforts qui seront certainement importants en marge ou à côté de ceux que vous faites comme démarches auprès du Gouvernement".⁵⁴ Hoe konden parlementsleden druk uitoefenen? Binnen het Belgische parlementaire systeem bestaan er verschillende mogelijkheden om de uitvoerende macht te controleren en bepaalde thema's op de agenda te plaatsen. Eén van die instrumenten vormen de vragen en interpellaties, die toelaten één of enkele leden van de regering of de regering in haar geheel te ondervragen. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen interpellaties van fracties van de regeringsmeerderheid en van de oppositie: "Interpellaties van de meerderheid zijn in de regel minder agressief of kritisch, maar geven de regering de mogelijkheid uitleg te verschaffen over een of ander punt; interpellaties van de oppositie daarentegen zijn erop gericht het regeringsbeleid te bekritisseren, aan te vallen, of het kabinet aan het wankelen te brengen.", aldus Emmanuel Gerard.⁵⁵ Maar vragen en interpellaties konden ook gebruikt worden "als een forum voor de minister die een verklaring wil afleggen bedoeld voor intern of extern gebruik. En in veel gevallen, tenslotte, hebben of hadden interpellaties een electorale bedoeling: met een tussenkomst over een lokaal probleem kon een mandataris zijn kiezers tevreden stellen".⁵⁶

53. Brusselse Hoofdstedelijke Raad, plenaire vergadering, dd. 20 oktober 1989, p. 183, Charles Picqué.

54. Notulen van de gemeenteraadzitting van Brussel-Stad, dd. 26 januari 1970, pp. 137-138.

55. GERARD, E., Kamer versus regering? Vertrouwensstemmingen, begrotingsdebatten en interpellaties, p. 274 in E. GERARD, (e.a., eds.), *Geschiedenis van de Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers 1830-2002*. Brussel, Kamer van Volksvertegenwoordigers, 2003.

56. GERARD, E., op. cit., p. 274. Een ander controlemiddel van het parlement bestond in het onderzoek van de begrotingen en de rekeningen. WITTE, E., *Politiek en democratie*. Brussel, VUBPress, 1996, pp. 263-266.

De verwevenheid van het lokale en regionale niveau in Brussel

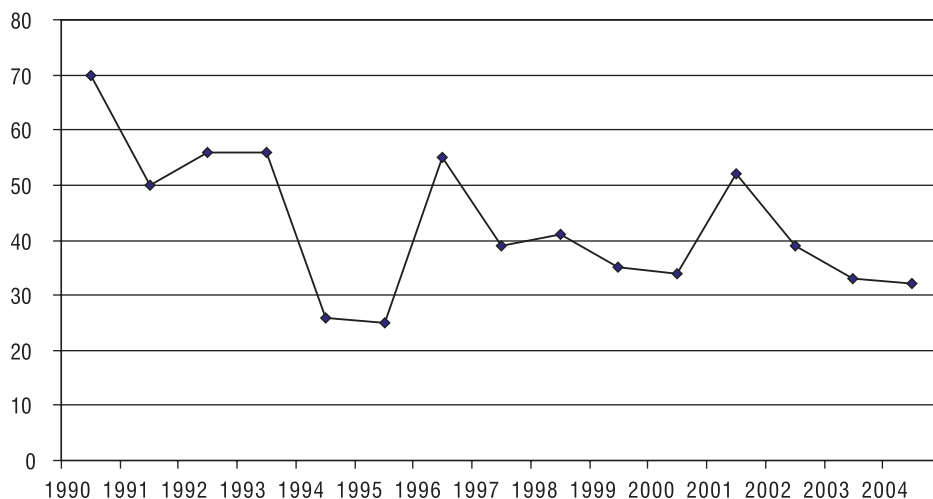
Voor de Brusselse situatie wezen politicologen Jo Buelens en Kris Deschouwer op de tussenkomsten van mandatarissen in de Brusselse Hoofdstedelijke Raad: "In interviews werd er vaak verwezen naar de politieke praktijk, dat de gewestraad een veredelde gemeenteraad is of werd, met soms dezelfde problemen op de agenda. Wie in de eigen gemeente een voorstel ziet sneuvelen, brengt het op de agenda van de Hoofdstedelijke Raad. Gezien de verschillende meerderheden bestaat de kans dat het raadslid alsnog een slag thuis haalt".⁵⁷ Indien de gemeenten van dermate belang zijn voor de Brusselse parlementsleden (en zeker voor diegenen die mandaten cumuleren), uit deze aandacht en gevoeligheid zich in de parlementaire werking? Gebruiken parlementsleden hun mandaat om aandacht te vragen voor een probleem mbt. de eigen gemeente? Of waren het voornamelijk de politici uit de oppositie die van zich lieten horen?

Wat betreft de periode 1989–2004 onderzochten we het aantal vragen en interpellaties dat de Brusselse parlementsleden richtten aan de Ministervoorzitters van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering, die bevoegd waren voor de lokale besturen. In totaal gaat het om 3503 vragen en interpellaties. Hiervan selecteerden we de tussenkomsten omtrent de gemeentebesturen op basis van de titels van deze interpellaties en vragen. Om te vermijden dat tussenkomsten zouden worden opgenomen die wel te maken hebben met lokale problemen, maar niet met het gemeentebestuur op zich, werden enkel de interpellaties en vragen met de woorden "gemeente", "gemeentelijk" en "ondergeschikte/lokale besturen" in het titelopschrift onderzocht. De geselecteerde tussenkomsten werden vervolgens inhoudelijk bekeken waarbij die interpellaties en vragen waarvan de vlag de lading niet bleek te dekken, weg werden gefilterd. Op deze manier werden misschien niet alle (maar wel het gros) vragen en interpellaties omtrent gemeentelijke aangelegenheden effectief geanalyseerd, maar de selectie via de titels biedt wel het voordeel van de eenvoud en de duidelijkheid.

Eerst en vooral valt het fluctuerend verloop van het aantal vragen en interpellaties omtrent de gemeentebesturen op. In 1990 werd het hoogste aantal tussenkomsten omtrent gemeentelijke aangelegenheden bereikt, met name 73; de drie volgende jaren varieerde het aantal van 50 tot 60. In 1994 en 1995 namen de interpellaties en vragen af, net zoals in de periode 2002-2004. De geselecteerde interpellaties en vragen omtrent de gemeentebesturen namen gemiddeld 18,50% van het totale aantal tussenkomsten in beslag. Het aandeel fluctueerde tussen 13,88% in 1997 en 24,82% in 1999.

57. BUELENS, J., & DESCHOUWER, K., *Proeven van Brussel. Een onderzoek naar fusies en de wisselende verhouding tussen gemeente en gewest*. Brussel, onderzoeksrapport, juli 1997, p. 61.

Joost Vaesen

Figuur 2. Aantal interpellaties en vragen aan de ministervoorzitter omtrent de gemeentebesturen, 1990-2004.⁵⁸

Tabel 6. Aantal interpellaties en vragen in de Hoofdstedelijke Raad omtrent gemeentelijke thema's, per politieke partij in absolute en relatieve termen.⁵⁹

Partij	1992	% aandeel	1997	% aandeel	2002	% aandeel
PS	5	8,93	0	0	0	0
PRL	22	39,29	7	17,95	1	2,56
FDf	3	5,36	12	30,77	0	0
PSC	1	1,79	1	2,56	11	28,21
Ecolo	16	28,57	6	15,38	13	33,33
FN	0	0	0	0	0	0
SP	2	3,57	0	0	1	2,56
VLD	0	0	0	0	2	5,13
CVP	6	10,71	4	10,26	8	20,51
VU	0	0	1	2,56	0	0
Agalev	1	1,79	0	0	1	2,56
Vlaams Blok	0	0	8	20,51	2	5,13
Totaal	56	100	39	100	39	100

Om dieper in te gaan op verschillende aspecten van de vragen en interpellaties, hebben we telkens 1 jaar in het midden van elke zittingsperiode geselecteerd als casus, met name 1992, 1997 en 2002. We kozen voor deze jaren omdat de resultaten niet zouden beïnvloed worden door een mogelijke atypische situatie in de aanloop naar of net na verkiezingen. De cijfergegevens in de bovenstaande tabel geven aan dat de interpellaties en vragen voornamelijk een instrument van de op-

58. Eigen herwerking van cijfergegevens van de Brusselse Hoofdstedelijke Raad.

59. We splitsten de gegevens op wat betreft het kartel PRL-FDF in 1997 en voor de MR in 2002.

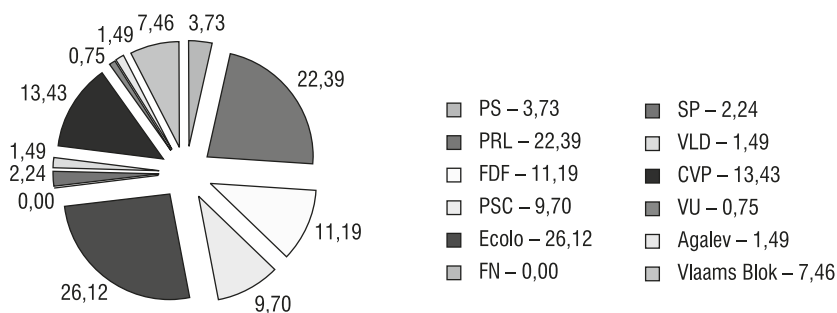
De verwevenheid van het lokale en regionale niveau in Brussel

positie waren in 1992. Het gros van de interpellaties en vragen werd gesteld door de PRL en Ecolo, met name 39 en 29%. Beide partijen waren dus goed voor meer dan twee derde van alle interpellaties omtrent de lokale besturen. De derde positie van de CVP strookt evenwel niet met de stelling van een overeenkomst tussen oppositiepartij en het aantal interpellaties en vragen. De Vlaamse Christen-Democraten, die in de Hoofdstedelijke Regering vertegenwoordigd waren met een ministerpost, kwamen immers op de derde plaats met 11% van de interpellaties en vragen.

De evolutie van de interpellaties van de PRL en van het FDF is opmerkelijk. Het aantal PRL-interpellaties zakte in 1997 (toen de partij in de regering zat) tot 18% van het totaal om in 2002 (eveneens als regeringspartij) herleid te worden tot 1 enkele interpellatie. De cijfers voor het FDF tonen een parabool: stijgend tot 31% van de interpellaties in 1997 (als regeringspartij) tot geen enkele interpellatie in 2002 (eveneens in de regering). Het lage cijfer van de PRL en het FDF in 2002 is waarschijnlijk ingegeven door het feit dat François-Xavier de Donnée van de eigen MR-fractie Ministervoorzitter van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering was. In 1992 en 1997 konden de pijlen gericht worden op Charles Picqué (PS), die toen als Ministervoorzitter verantwoordelijk was voor de lokale besturen. Een omgekeerde tendens valt echter niet vast te stellen voor wat betreft de PS-interpellaties.

Opmerkelijk is eveneens de inbreng van de PSC-politici. Met slechts 1 interpellatie omtrent de gemeenten sloot de PSC de rij in 1992 (de partij zat toen in de Hoofdstedelijke Regering). Eenzelfde lage score voor de PSC werd echter ook genoteerd in 1997 – toen de partij in de oppositie zat –, maar in 2002 (eveneens in de oppositie) nam de partij met haar 11 interpellaties de tweede plaats in. Het aantal Ecolo-interpellaties zakte in 1997 tot 15% van het totaal om in 2002 33% te bedragen. De Franstalige groenen zaten tijdens de drie zittingsperiodes telkens in de oppositie.

Een uitschieter vormen ook de interpellaties van het Vlaams Blok in 1997, met name 21%. Het aantal interpellaties van de Nederlandstalige partijen, met uitzondering van de CVP, was doorgaans beperkt in de hier geselecteerde jaren.

Figuur 3. Procentueel aandeel van de vragen en interpellaties per politieke partij, 1992 + 1997 + 2002.

Joost Vaesen

Indien we het gemiddeld aandeel van de vragen en interpellaties omtrent de gemeentebesturen voor de jaren 1992, 1997 en 2002 analyseren, komen we tot de volgende vaststellingen. Ecolo kwam gemiddeld het meeste tussen: 26,12% van het totaal vragen en interpellaties omtrent de gemeentebesturen. Deze positie moet echter genuanceerd worden omdat we de cijfers voor de PRL (gemiddeld 22,39% van de interpellaties) en het FDF (11,19%) hebben opgesplitst, terwijl deze partijen in 1997 en 2002 in kartelverband functioneerden. Opmerkelijk is eveneens de derde positie van de CVP, waarvan de interpellaties goed waren voor 13,43% van het totale aantal. Daarna volgden dus het FDF en de PSC (9,70%). Het Vlaams Blok was gemiddeld goed voor 7,46%, dankzij het hoge aantal interpellaties dat ze hield in 1997. De andere Nederlandstalige partijen, maar ook de PS, hielden gemiddeld minder dan 5% van de interpellaties.

Tabel 7. Aantal interpellanten per partij en aantal interpellanten met dubbelmandaat (DM).

	1992		1997		2002	
	#	# met DM	#	# met DM	#	# met DM
CVP	2	1	1	0	1	0
Ecolo	4	0	3	0	7	0
PSC	1	1	1	1	4	4
VLD	0	0	0	0	1	1
Vlaams Blok	0	0	1	0	1	1
PRL	4	4	2	2	1	1
Agalev	1	0	0	0	1	0
FDF	3	3	5	4	0	0
VU	0	0	1	0	0	0
SP	2	2	0	0	1	1
PS	3	2	0	0	0	0
Totaal	20	13	14	7	17	8

Wie hield de tussenkomsten omtrent de Brusselse gemeenten? In 1992 waren de interpellaties van sommige partijen sterk geconcentreerd in de handen van één of twee politici. Zo hield Stéphane de Lobkowicz (PRL) niet minder dan 18 interpellaties. Dit was 82% van de vragen en interpellaties van de Franstalige liberalen, of 32% van alle interpellaties omtrent de gemeentebesturen. Hoewel in 1992 bij Ecolo 4 parlementsleden vragen hadden omtrent de gemeenten, werd het gros van de interventies gehouden door André Drouart: 9 of 56%. Samen met Michel Duponcelle zorgde hij voor meer dan 80% van de interpellaties van Ecolo over de gemeenten. Hoewel in absolute termen minder omvangrijk met 5 interpellaties valt een dergelijke concentratie eveneens op bij de CVP in 1992. Walter Vandebossche hield immers alle interpellaties van de CVP omtrent gemeentelijke thema's, op één uitzondering na. Voor de CVP was er in 1997 en 2002 telkens maar 1 interpellant. De concentratie bleef bij de PRL aanhouden. Het grootste aantal interpellanten vinden we bij Ecolo in 2002 en bij het FDF in 1997. De resultaten omtrent het aantal interpellanten met een dubbelmandaat komen overeen met de vaststellingen omtrent de politieke partijen. Met uitzondering van Ecolo zijn het

De verwevenheid van het lokale en regionale niveau in Brussel

voornamelijk de leden van de Franstalige partijen die een dubbelmandaat uitoefenen. Aan Nederlandstalige zijde valt op dat de leden van de SP-fractie eveneens een lokaal mandaat hadden. Gemiddeld waren er in de drie geselecteerde jaren respectievelijk 2,8, 2,8 en 2,3 interpellaties per persoon.

We hebben de geselecteerde vragen en interpellaties opgesplitst in vijf thema's (gemeentelijke ontvangsten, gemeentelijke uitgaven, relaties tussen het Gewest en de gemeenten en het administratief toezicht, gemeentelijke organisatie en personeel en tenslotte taalwetgeving) om na te gaan welke aspecten op veel aandacht konden rekenen.

Tabel 8. Thematische opsplitsing van de interpellaties en vragen omtrent gemeentelijke aangelegenheden in 1992, 1997 en 2002.⁶⁰

Jaar	Totaal aantal vragen/interpellaties m.b.t. gemeenten	Gemeentelijke ontvangsten	Gemeentelijke uitgaven	Relaties Gewest-gemeenten en toezicht	Gemeentelijke organisatie en personeel	Taalwetgeving
		N	N	N	N	N
1992	56	28	4	13	13	4
1997	39	17	7	2	11	6
2002	39	15	7	9	9	6

De gemeentefinanciën baarden vele Brusselse politici zorgen en dat blijkt ook uit de tussenkomsten in de Brusselse Hoofdstedelijke Raad. Veruit het grootste aantal interpellaties had immers betrekking op de gemeentelijke financiën, waarbij de grootste aandacht uitging naar de ontvangsten. Veel interesse was er ook voor allerlei aspecten van de gemeentelijke organisatie (waaronder de situatie van de gemeentelijke vzw's bijvoorbeeld of allerlei reglementen van toepassing op of in de gemeenten) en naar het gemeentelijk personeel (omvang en financiering). De verhouding tussen het Gewest en de gemeenten kaapte eveneens veel interesse weg: het ging dan om debatten omtrent de cumulatie van mandaten of het toezicht dat op de lokale besturen werd uitgeoefend. Tenslotte waren er telkens een aantal interpellaties en vragen die te maken hadden met de taalwetgeving, zoals de taalrapporten of de tweetaligheid van moties, maar ook de perikelen rond de Vlaamse schepenen. Voornamelijk de Vlaamse Brusselaars waren gevoelig voor dit onderwerp.

Vele interpellaties en vragen hadden een algemeen karakter, die op de meeste, zo niet alle, Brusselse gemeenten van toepassing waren. Door informatie te vragen omtrent alle Brusselse gemeenten konden parlementsleden immers niet alleen de nodige gegevens voor hun eigen gemeente verkrijgen, maar beschikten ze tevens over vergelijkingsmateriaal. Vragen over de Gewestelijke subsidies aan de ge-

60. De sommen in de tabel wijken af van het totaal aantal vragen en interpellaties zoals hoger vermeld omdat sommige tussenkomsten betrekking hebben op verschillende categorieën. Dat is bijvoorbeeld het geval voor een interpellatie omtrent "gemeentefinanciën", waarbij het zowel gaat om de ontvangsten als de uitgaven.

Joost Vaesen

meenten maakten duidelijk welke gemeente hoeveel kreeg, waarbij in sommige gevallen eveneens de verdelingscriteria uit de doeken werden gedaan. De achtergrond van vele parlementsleden, door de cumulatie van mandaten of door eerdere ervaring op andere posten, liet overigens toe de interpellaties en vragen te staven met concrete ervaringen uit het gemeentelijk veld. Uiteraard spitsten verschillende tussenkomsten zich wel toe op de situatie in één bepaalde gemeente. Maar de Brusselse parlementsleden beperkten zich niet alleen tot interpellaties en vragen omtrent hun eigen gemeente. VLD, SP.A en CD&V, hielden bijvoorbeeld in 2002 een interpellatie omtrent de samenstelling van het College van Burgemeester en Schepenen van Watermaal-Bosvoorde en de problematiek van de Vlaamse Schepenen, hoewel geen enkele van de drie interpellanten in kwestie in die gemeente gedomicilieerd was. Partijpolitieke en communautaire standpunten (eerder dan de gemeentelijke achtergrond) bepaalden dus eveneens de onderwerpen van de vragen en interpellaties. In sommige andere gevallen viel de persoonlijke betrokkenheid dan weer sterk op. Dat was bijvoorbeeld het geval voor een interpellatie van André Drouart (Ecolo) in 1992: hij interpeleerde de Minister-voorzitter omtrent de subsidies rond integratie in Anderlecht, waar hij zelf gemeenteraadslid was geweest (hij verzaakte aan dit mandaat toen hij verkozen werd in de Hoofdstedelijke Raad). Hetzelfde geldt voor een interpellatie in 1992 van Françoise Carton de Wiart (FDF), parlements- en gemeenteraadslid in Etterbeek, omtrent de houding van het Gewest ten opzichte van de financiële problemen van Etterbeek. Er hoefde echter niet altijd een directe band te bestaan tussen de politieke achtergrond van een parlements- en de vraag omtrent gemeentelijke thema's. Om bepaalde punten op de Gewestelijke agenda te plaatsen, konden lokale mandatarissen immers ook de partijkanalen of bijvoorbeeld drukingsgroepen gebruiken.⁶¹

V. Besluit

Osmose is een term die regelmatig opduikt in het discours van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering om de verhouding tussen het gewest en de gemeenten te beschrijven. De cumulatie van gewestelijke en lokale mandaten vormt er een voorbeeld van. Gemiddeld 68% van de Brusselse parlementsleden was tegelijk ook burgemeester, schepenen of gemeenteraadslid. Het percentage voor de traditionele Franstalige partijen (inclusief het FDF) ligt veel hoger: tussen 80 en 89%. Veel beperkter zijn de dubbelmandaten van de Franstalige groenen (omwille van een

61. Johan Ackaert stipte eerder al terecht de rol van de burgemeester als lobbyist aan. ACKAERT, J., De rol van de burgemeester, *Res Publica*, 1, 1997, pp. 29-30. Vergelijk in dit opzicht de evolutie van de lokale besturen in andere landen, waar de burgemeester een rol vervult als "spelverdeler" tussen de verschillende bestuurslagen, die steeds complexer worden daar meer actoren in de lokale arena naar voren treden. STEYVERS, K., *Van burger tot burgervader...*, p. 3.

De verwevenheid van het lokale en regionale niveau in Brussel

cumulatieverbod) en de Nederlandstalige politici (omwille van hun zwakkere aanwezigheid in de gemeentebesturen). De Brusselse situatie bevestigt dan ook de conclusies van eerdere studies die de relaties tussen centrale en lokale besturen in België catalogeren in het Franse systeem, waar de sterke en intensieve banden tussen nationale en lokale elites kenmerkend zijn. De cumulatie van mandaten biedt gemeenten eveneens het voordeel om hun stem te laten horen op een directe en individuele manier via de parlementsleden, naast de initiatieven die eventueel worden ondernomen via de partijkanalen of drukingsgroepen. De vragen aan en interpellaties van de ministervoorzitter vanwege de Brusselse parlementsleden tonen aan dat bepaalde zeer specifieke problemen, eigen aan één gemeente, aan de orde werden gesteld. Het belang hiervan moet echter ook niet overdreven worden: de meeste tussenkomsten hadden immers betrekking op meerdere gemeenten en vele vragen en interpellaties werden gesteld door parlementsleden zonder dubbel mandaat. De dubbelmandaten bieden lokale bestuurders desgewenst niet alleen een forum in het Brussels Parlement om specifieke problemen van de gemeentebesturen onder de aandacht te brengen. De cumulatie van mandaten kenmerkte ook de verschillende Brusselse Hoofdstedelijke Regeringen. De gemeentelijke achtergrond van vele ministers lijkt de gevoeligheid van de Brusselse regering voor de Brusselse lokale besturen te verhogen. De vraag blijft in welke mate de expansie van het gewestelijk niveau zal inwerken op de verhouding met de Brusselse gemeenten. De beperkte Brusselse geografische schaal zorgt er alleszins voor dat de politieke vervlechting extra in de verf wordt gezet.

Joost Vaesen

Bijlage 1.

Tabel 9. Lijst van de top tien van voorkeurstemmen bij de Brusselse gewestelijke verkiezingen.

Meeste voorkeur stemmen	Brusselse gewestelijke verkiezingen			
	1989	1995	1999	2004
1	Charles Picqué (PS)	Charles Picqué (PS)	Armand De Decker (PRL)	Charles Picqué (PS)
2	Georges Désir (FDF)	Armand De Decker (PRL)	Didier Gosuin (FDF)	Jacques Simonet (MR)
3	Jean-Louis Thys (PSC)	Didier Gosuin (FDF)	Magda De Galan (PS)	Didier Gosuin (FDF)
4	Armand De Decker (PRL)	Dominique Harmel (PSC)	Evelyne Huytbroeck (Ecolo)	Francis Delperée (cdH)
5	Michel Demaret (PSC)	Georges Désir (FDF)	Johan Demol (Vlaams Blok)	Johan Demol (Vlaams Blok)
6	Jos Chabert (CVP)	Martine Payfa (FDF)	Eric André (PRL)	Benoît Cerexhe (cdH)
7	Annamie Neyts (PVV)	Y. de Jonghe d'Ardoye (PRL)	Martine Payfa (FDF)	Joëlle Milquet (cdH)
8	Edouard Pouillet (PSC)	Stéphane de Lobkowitz (PRL)	Y. de Jonghe d'Ardoye (PRL)	Frédérique Ries (MR)
9	Jacques Vandenhoute (PRL)	Jos Chabert (CVP)	Benoît Cerexhe (PSC)	Emir Kir (PS)
10	Christian D'Hoogh (PS)	Didier Van Eyll (FDF)	Danielle Caron (FDF)	Françoise Dupuis (PS)

Bijlage 2.

Tabel 10. De samenstelling van de verschillende Brusselse Hoofdstedelijke Regeringen.

Data	Partij	Naam
Regering Picqué I 12.07.1989-23.06.1995	2 PS 2 FDF 1 PSC 1 CVP 1 SP 1 VU	Ch. Picqué, C. D'Hoogh (R. Hotyat) G. Désir, D. Gosuin J.L. Thys (D. Harmel) J. Chabert R. Grijp V. Anciaux
Regering Picqué II 23.06.1995-14.07.1999	2 PS 3 PRL-FDF 1 CVP 1 SP 1 VU (tot 21.11.1997)	Ch. Picqué, E. Tomas H. Hasquin, D. Gosuin, E. André J. Chabert R. Grijp V. Anciaux
Regering J. Simonet I 14.07.1999-18.10.2000	3 MR 2 PS 1 VLD 1 CVP 1 SP	J. Simonet, D. Gosuin, E. Andre (W. Draps) E. Tomas, A. Hutchinson A. Neyts (G. Vanhengel) J. Chabert R. Delathouwer

De verwevenheid van het lokale en regionale niveau in Brussel

Regering de Donnée I 18.10.2000-06.06.2003	3 MR 2 PS 1 VLD 1 CVP 1 SP	F.X. de Donnée, D. Gosuin, W. Draps E. Tomas, A. Hutchinson G. Vanhengel J. Chabert R. Delathouwer
Regering Ducarme I 06.06.2003-17.02.2004	3 MR 2 PS 1 VLD 1 CVP 1 SP	D. Ducarme, D. Gosuin, W. Draps E. Tomas, A. Hutchinson G. Vanhengel J. Chabert P. Smet
Regering J. Simonet II 18.02.2004-19.07.2004	3 MR 2 PS 1 VLD 1 CVP 1 SP	J. Simonet, D. Gosuin, W. Draps E. Tomas, A. Hutchinson G. Vanhengel J. Chabert P. Smet
Regering Picqué III 19.07.2004-...	3 PS 1 CDH 1 ECOLO 1 VLD 1 SP.A 1 CD&V	Ch. Picqué, E. Kir, F. Dupuis B. Cerexhe E. Huytebroeck G. Vanhengel P. Smet B. Grouwels

SUMMARY**Of local and regional interest? Linking the local and regional policylevel in the Region of Brussels Capital through a 'cumul des mandats' (1989-2004)**

The relationship in political terms between the Brussels Capital Region and the Brussels communes is characterized by the cumulation of mandates. On average 68% of the members of the Brussels Regional Parliament simultaneously held an office in one of the 19 communes. At the regional elections of 2004 even twelve of the 19 mayors were directly elected into the Brussels Parliament. This feature of intertwining mandates was mainly valid for the French liberal party, the FDF and the Frenchspeaking Christian-Democrats. In this manner not only did the Brussels communes have access to the Parliament but to the Brussels Regional Executive as well. The cumulation of mandates is though but one example of the intertwining of the Brussels Capital Region and its communes.